

Mustafa Imamović, *Historija Bošnjaka*, Bošnjačka zajednica kulture "Preporod", Sarajevo, 1997, str. 636.

Mnogi govore kako je knjiga Mustafe Imamovića *Historija Bošnjaka* "prva cjelovita historija Bošnjaka". Ali, to nije dovoljno precizna formulacija, budući da je ovo *prva općenito*, a ne samo *prva cjelovita* historija Bošnjaka. Ma koliko listali po raznim bibliografijama tražeći knjigu pod ovim naslovom nećemo je pronaći iz prostoga razloga što takvo djelo uopće ne postoji. Postoje sinteze historije Bosne, u kojima je sa više ili manje detalja obradivana i povijest bošnjačkoga naroda. Počevši od Ivana Frane Jukića sredinom 19. stoljeća preko Safvet-bega Bašagića, Vjekoslava Klaića, Milana Preloga, Vladimira Ćorovića, do Noela Malcolmia i američkih historičara Johna Fine-a i Roberta Donia, takvi pregledi bosanske historije su pisani, ali dosad nije urađena cjelovita historija Bošnjaka. Davno su napisane historije hrvatskog i srpskog naroda. Čak nekoliko njih. Ove su historije bile višetomne, radili su ih timovi historičara, iza kojih su stajale akademije nauka i ogromna materijalna potpora. Doduše, Safvet-beg Bašagić je 1900, u vlastitoj nakladi, publikovao *Kratku uputu u prošlost Bosne*, i današnji čitatelji obično ovu *Historiju Bošnjaka* uspoređuju s tim Bašagićevim djelom. Činjenica je da su naši studenti, pa i profesionalni historičari, svaki studij počinjali Bašagićevom knjigom. Ali, Bašagić svoju mjestimice epsku naraciju završava sredinom 19. stoljeća sa akcijom Omerpaše Latasa, kada je, po njegovome mišljenju, Bosna definitivno izgubila svoju samostalnost. Iako je pisao uputu u prošlost Bosne, Bašagićeva je knjiga, sve do pojave *Geneze nacionalnog pitanja bosanskih Muslimana* Muhameda Hadžijahića, bila standardno djelo za upoznavanje povijesti Bošnjaka.

Uz Bašagića i Muhameda Hadžijahića, čiji su istraživački rezultati bitno određivali pravce i tokove istraživanja bošnjačke povijesti, pa time i nastanak ove *Historije Bošnjaka*, valja istaknuti još jedno ime značajno za bošnjačku historiografiju - Hamdija Kreševljaković. Profesor Imamović ga naziva "prvim modernim historičarem među Bošnjacima". Mada su znanstveni rezultati Avde Sućeske, Nusreta Šehića, Dževada Juzbašića i Iljasa Hadžibegovića veoma važni za razvoj bošnjačke historiografije, ipak se niko od njih nije upuštao u tako velike sinteze kao Bašagić, Hadžijahić i, evo sada, Imamović. Zbog toga je ovo djelo Mustafe Imamovića doista ogroman znanstveni i kulturni poduhvat. Sabrati na jednom mjestu čitavu historiju jednog naroda, i uz to još podjednako temeljito i argumentirano pisati o njegovoj političkoj, socijalnoj i kulturnoj historiji, suvereno raspravljati o razvoju njegovih institucija, briljantno pratiti sveukupan proces njegove integracije u modernu naciju - to mogu samo pravi znalci, koji uz to još posjeduju snažno izraženi smisao za sintezu.

Ali ono što je još zanimljivije u ovoj knjizi je činjenica da je Mustafa Imamović, iako je pisao sintezu, u pojedinim dijelovima knjige napravio tako briljantne analize pojedinih problema da se na kraju čitatelj mora pitati kako je uopće

moguće na jednom relativno malom prostoru, kao što je jedna knjiga, istodobno napraviti toliko analitičkih i sintetičkih zahvata. Evo, vidimo da može. Ova nam je knjiga svjedok.

Osim toga, Imamović historiju Bošnjaka ne piše kao izoliran fenomen. On historiju tog naroda vještim nitima veže za historiju Bosne. Ali, ovo nije samo historija o bosanskim Bošnjacima, premda se najvećim dijelom odnosi na taj dio bošnjačke populacije. Povijest Bošnjaka iz ostalih manje ili više kompaktnih regija (Goranci - oko današnjeg Prizrena i Torbeši - oko Velesa, te neke druge bošnjačke oaze u Makedoniji) manje je zastupljena, ali je zato povijest Bošnjaka Novopazarskoga sandžaka, koji su sa Bošnjacima u BiH historijski oformili jednu nacionalno-političku cjelinu, dovoljno prikazana.

Autor je knjigu podijelio u 8 dijelova, pri čemu je srednjem vijeku posvećeno 100-njak stranica, dobu osmanske vladavine oko 250, austrougarskom dobu oko 100, jugoslavenskom razdoblju do kraja Drugoga svjetskog rata oko 60, a 20-ak stranica sadrži bošnjačku povijest od 1945. do ovih dana. Kroz sva ta razdoblja autor prati proces formiranja Bošnjaka u poseban vid zajednice koji je tokom historije pre-rastao i oformio se u posebnu naciju poput ostalih balkanskih nacija. Drugim riječima, Mustafa Imamović prati proces integracije Bošnjaka u modernu naciju slijedeći u historiografiji provjerene modele. Gotovo nijedan aspekt bošnjačke povijesti, značajan za odvijanje toga procesa, nije zanemaren. Moglo bi se čak kazati kako su pojedini segmenti tako dobro obradeni da se doimlju kao zasebne studije. Dijelovi o ulozi derviša u bošnjačkoj povijesti, računanju vremena, muslimanskim praznicima, bošnjačkim dovištima, zabavama, "pozorištu sjenki" ("karadoz") i tako dalje, pravo su osvježanje za historiografske tekstove. Ponekad je historiografija monotona, mjestimice i dosadna, ali ova *Historija Bošnjaka* nije uobičajena i nije obična historija: ona je živa, upečatljiva, sva je u pokretu, lahko se čita, plijeni čitatelja od prve do posljednje stranice.

Profesor Imamović je u ovoj knjizi podjednako uvjerljiv i ubjedljiv kada raspravlja o procesu doseljavanja Slavena u Bosnu, koji su početni činilac u etnogenezi Bošnjaka, jednako kao i kada raspravlja o brojnim zamršenim problemima bošnjačke povijesti 20. stoljeća. Onaj ko poznaje sva naša neslaganja i kontroverze oko problema Crkve bosanske ili procesa prihvatanja islama u Bosni, mora primiti kako Imamović u ovoj knjizi veoma elegantno i s puno znanstvene akribije savladava sve različitosti, sva naša razmimoilaženja i različita tumačenja tih problema. On samo mjestimice izravno polemizira s nekim tezama u dosadašnjoj historiografiji. Češće nudi svoj sud, svoje mišljenje, svoj stav nego što raspravlja o tuđim tezama. Ne želi polemizirati s mrtvima. Živi će svakako prepoznati kada polemizira s njihovim tezama. Pa, bujrum.

Izvjesno je da će *Historija Bošnjaka* izazvati brojne reakcije znanstvene javnosti. Sud znanosti često nije jednak sudu javnosti. Sam Mustafa Imamović je u ovoj knjizi neke ranije stavove, prezentirane u prethodnim knjigama, upravo pod

utjecajem znanstvenih rasprava i novih znanstvenih dostignuća, modificirao. Pomenimo ovdje samo mali detalj o odnosima srpskog i muslimanskog autonomnog pokreta koncem 19. i početkom 20. stoljeća. Mada je u osnovi ostao pri tezama iznesenim prije više od 20 godina vezanim za te pokrete, u nekim su detaljima te teze ipak izmijenjene. Vjerovatno će historiografija u budućnosti i neke teze iznesene u ovoj knjizi promijeniti. Gotovo je sigurno da će se neki detalji pokazati nedovoljno argumentiranim. Neke je ocjene autor nekritički preuzeo iz dosadašnje historiografije bez konzultiranja izvorne arhivske građe (po inerciji se Memorandum Šerifa Arnautovića iz 1917. godine, na primjer, tumači kao zahtjev Bošnjaka za autonomijom Bosne i Hercegovine u okviru Ugarske). Ali, u ovakvim knjigama nisu presudni detalji nego cjelina i osnovna ideja. A u tome ova knjiga neće dugo biti prevazidena.

Na kraju, možda bismo mogli kazati da je najnovije razdoblje bošnjačke povijesti ipak obradeno nešto površnije nego ranija razdoblja. Razdoblju Drugog svjetskog rata posvećeno je 14 stranica, a preko 50 godina bošnjačke povijesti poslije Drugog svjetskog rata prikazano je na svega 22 stranice. To je nedovoljno, ali istodobno i povod za pisanje možda i drugoga toma *Historije Bošnjaka*.

Husnija Kamberović

Mladen Ančić, *Putanja klatna. Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo i Bosna u XIV. stoljeću*. Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru i ZIRAL (Zajednica izdanja Ranjeni labud), Zadar - Mostar, 1997., str. 308. (lat.)

Primjenjenom metodologijom i ostvarenim rezultatima knjiga M. Ančića predstavlja novo viđenje bosanskog srednjovjekovlja u historiografiji. Ona je rezultat autorovog rada u okviru projekta Društvenog cilja XIII/2. Glavni dio teksta raden je u Sarajevu, burne 1991. i 1992., a poslije autorovog izlaska iz grada 1993.g., uz manja dotjerivanja branjena je kao doktorska teza na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Fokusirajući tumačenje bosanske historije XII.-XIV. stoljeća sklopom bosansko-ugarskih odnosa autor se morao pozabaviti praćenjem dosadašnjih najvažnijih dostignuća historiografije, koristiti brojne objavljene izvore i raditi na neobjavljenoj arhivskoj građi.

U tumačenju odnosa Bosne i Ugarske osnovno obilježje dosadašnje historiografije leži u pristrasnom povezivanju sa savremenim političkim kretanjima. Od prvih historija (M. Šimek i J. Rajić) do najnovijeg vremena iskristalizirala se podjela historiografije na pitanju "bosanske pripadnosti". Prateći iscrpno glavne karakteristike sličnih, ali i različitih koncepata srpske, mađarske, hrvatske i "lokalne"